INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI RIVOJLANISHINING MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARI

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasi katta o'qituvchisi
Hasanov Jamshid
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Anotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining so'nggi yillardagi rivojlanish jarayonlari asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar kesimida kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda yalpi ichki mahsulot o'sish sur'atlari, inflyatsiya darajasi, bandlik ko'rsatkichlari, davlat byudjeti muvozanati hamda tashqi savdo aylanmasining dinamikasi o'zaro bog'liqlikda o'rganilgan. Shuningdek, iqtisodiy islohotlarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri va iqtisodiy o'sishning sifat ko'rsatkichlari baholangan. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy o'sishning barqarorligi faqat miqdoriy ko'rsatkichlar bilan emas, balki tarkibiy o'zgarishlar, investitsion faollik va institutsional islohotlar bilan ham belgilanadi. Shu asosda milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, inflyatsion bosimni kamaytirish hamda uzoq muddatli barqaror o'sishni ta'minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, yalpi ichki mahsulot, inflyatsiya, iqtisodiy o'sish, bandlik darajasi, davlat byudjeti, tashqi savdo, iqtisodiy islohotlar, makroiqtisodiy barqarorlik, investitsion faollik

Kirish

Jahon iqtisodiyotida globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, geoiqtisodiy noaniqliklarning ortishi hamda xalqaro moliya bozorlaridagi tebranishlar milliy iqtisodiyotlar oldiga yangi talablarni qo'ymoqda. Bunday sharoitda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishning sifat jihatlarini oshirish har bir davlat uchun ustuvor vazifaga aylanmoqda. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng qamrovli iqtisodiy islohotlar milliy iqtisodiyotning ochiqligini oshirish, bozor mexanizmlarini chuqurlashtirish va raqobat muhitini shakllantirishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Mazkur jarayonlarni baholashda asosiy e'tibor makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimiga qaratiladi. Yalpi ichki mahsulotning o'sish sur'atlari, inflyatsiya darajasi, bandlik ko'rsatkichlari, davlat byudjeti holati hamda tashqi savdo aylanmasi iqtisodiy rivojlanishning muhim indikatorlari sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, ushbu ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligi va ularning iqtisodiy siyosat samaradorligiga ta'sirini chuqur tahlil qilish zarurati mavjud.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, unda O'zbekiston iqtisodiyotining rivojlanish tendensiyalari makroiqtisodiy ko'rsatkichlar asosida kompleks yondashuvda tahlil qilinadi hamda mavjud muammolar va imkoniyatlar aniqlanadi. Tadqiqotning maqsadi — milliy iqtisodiyotning hozirgi holatini baholash, makroiqtisodiy barqarorlik omillarini aniqlash va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan ilmiy asoslangan xulosalar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining so‘nggi yillardagi rivojlanishi makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar tizimi orqali baholanganda, iqtisodiy o‘sishning nisbatan barqaror tendensiyasi kuzatilmoqda. Xususan, yalpi ichki mahsulot (YAIM) hajmining o‘sishi iqtisodiyotning turli tarmoqlarida amalga oshirilgan tarkibiy islohotlar, investitsion faollikning ortishi va ichki talabning kengayishi bilan izohlanadi. Biroq YAIM o‘sish sur’atlarini faqat miqdoriy ko‘rsatkich sifatida baholash yetarli emas, chunki uning tarkibiy tuzilmasi va qo‘shilgan qiymatning shakllanish manbalari iqtisodiy rivojlanish sifatini belgilaydi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, sanoat va xizmatlar sohasining YAIMdagi ulushi ortib borayotgan bo‘lsa-da, ayrim hollarda yuqori qo‘shilgan qiymat yaratadigan tarmoqlarning ulushi yetarli darajada emas. Bu esa iqtisodiy o‘sishning uzoq muddatli barqarorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli iqtisodiy siyosatda ishlab chiqarishning texnologik darajasini oshirish va innovatsion faoliyatni rag‘batlantirish ustuvor yo‘nalish sifatida qaralishi lozim.

Inflyatsiya darajasi makroiqtisodiy barqarorlikni belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda inflyatsion bosimning nisbatan yuqori darajada saqlanib qolayotgani pul-kredit siyosatini qat’iylashtirish zaruratini yuzaga keltirdi. Inflyatsiyaning asosiy omillari sifatida ichki bozorda talab va taklif nomutanosibligi, import narxlarining oshishi hamda ayrim tovar va xizmatlar bozorida raqobat muhitining yetarli darajada shakllanmaganligi qayd etiladi. Shu bilan birga, inflyatsiyani faqat monetar choralar orqali cheklash yetarli emas, balki ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va bozor infratuzilmasini rivojlantirish orqali ham narxlar barqarorligini ta’minlash zarur.

Bandlik ko‘rsatkichlari iqtisodiy o‘sishning ijtimoiy samaradorligini aks ettiradi. O‘zbekiston sharoitida mehnat bozorining o‘ziga xos xususiyatlari, jumladan, aholining yosh tarkibi va ishchi kuchi taklifining yuqoriligi bandlik siyosatini yanada takomillashtirishni talab etadi. Rasmiy bandlik darajasining oshishi bilan birga, norasmiy sektor ulushining yuqoriligi hamon dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda. Bu esa soliq tushumlari bazasining kengayishiga va ijtimoiy himoya tizimining samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Davlat byudjeti va fiskal siyosat ko‘rsatkichlari ham iqtisodiy rivojlanishning muhim indikatorlaridan biridir. So‘nggi yillarda davlat xarajatlarining ijtimoiy yo‘naltirilganligi oshgan bo‘lsa-da, byudjet defitsiti va davlat qarzining ortishi muvozanatli fiskal siyosat yuritishni talab etadi. Byudjet resurslaridan samarali foydalanish, investitsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish va fiskal intizomni kuchaytirish orqali davlat moliyasining barqarorligini ta’minlash mumkin.

Tashqi savdo ko‘rsatkichlari milliy iqtisodiyotning ochiqlik darajasi va xalqaro raqobatbardoshligini aks ettiradi. Eksport tarkibining diversifikatsiyasi va yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ulushining ortishi ijobiy tendensiya sifatida baholanadi. Shu bilan birga, import hajmining yuqoriligi va ayrim strategik tovarlarga qaramlik tashqi iqtisodiy xavflarni yuzaga keltiradi. Bu esa eksportni qo‘llab-quvvatlash, mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish va import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishni taqozo etadi.

Yuqoridagi makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarning o‘zaro bog‘liqligi shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiy o‘sishning barqarorligi kompleks yondashuvni talab qiladi. YAIM o‘sishi, inflyatsiya darajasi, bandlik va tashqi savdo ko‘rsatkichlari bir-biriga bevosita ta’sir ko‘rsatadi va ularni alohida-alohida emas, balki yagona tizim sifatida tahlil qilish lozim. Shu nuqtai nazardan, iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda muvozanatli yondashuvni ta’minlash, tarkibiy islohotlarni chuqurlashtirish va institutsional muhitni yaxshilash ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari tahlili shuni ko‘rsatadiki, mamlakatda iqtisodiy o‘sishning ijobiy dinamikasi mavjud bo‘lsa-da, uning barqarorligi va sifat jihatlari hali ham takomillashtirishni talab qiladi. YAIM o‘sishi, inflyatsiya darajasi, bandlik, fiskal muvozanat va tashqi savdo ko‘rsatkichlari o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularning har biridagi o‘zgarish butun iqtisodiy tizimga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan, iqtisodiy siyosatni shakllantirishda faqat miqdoriy o‘sishga emas, balki sifatli tarkibiy o‘zgarishlarga ustuvorlik berish zarur. Xususan, iqtisodiyotning xomashyo yo‘nalishidan yuqori qo‘shilgan qiymat yaratadigan ishlab chiqarish tarmoqlariga o‘tishini tezlashtirish, sanoatni modernizatsiya qilish hamda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashning asosiy omillaridan biri bo‘lib xizmat qiladi. Inflyatsion jarayonlarni barqarorlashtirish uchun pul-kredit siyosati bilan bir qatorda ishlab chiqarish hajmini oshirish, raqobat muhitini kuchaytirish va narxlar shakllanishida bozor mexanizmlarining to‘liq ishlashini ta’minlash muhimdir. Bandlik sohasida esa norasmiy sektor ulushini qisqartirish, yoshlar bandligini oshirish hamda kasbiy ta’lim tizimini mehnat bozori talablariga moslashtirish zarur. Fiskal siyosat nuqtai nazaridan davlat byudjeti intizomini mustahkamlash, xarajatlar samaradorligini oshirish va investitsion loyihalarni tanlashda iqtisodiy foydalilik mezonlariga qat’iy rioya qilish talab etiladi. Tashqi savdo balansini yaxshilash uchun eksport tarkibini diversifikatsiya qilish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligini oshirish hamda import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish strategik ahamiyatga ega. Umuman olganda, makroiqtisodiy barqarorlikka erishish uchun iqtisodiy islohotlarni tizimli davom ettirish, institutsional muhitni yaxshilash va iqtisodiy qarorlar qabul qilishda ilmiy asoslangan yondashuvni kuchaytirish zarur bo‘lib, bu milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli va barqaror rivojlanishini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zahidov, G. E., & Asqarova, M. T. (2019). Makroiqtisodiyot. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim muassasalari uchun darslik.
2. Maxmudov, N. M., & Shakarov, A. B. (2022). Makroiqtisodiyot. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi.
3. Muslimova, F. (2024). O‘zbekiston Respublikasining makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarini ARIMA modeli yordamida bashorat qilish. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 2(7), 362–368. https://doi.org/10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss7-pp362-368
4. Samarqand Iqtisodiyot va Servis instituti. (2021). Iqtisodiyot va investitsiyalar samaradorligi (o‘quv-uslubiy materiallar). Samarqand: SISEI nashriyoti.
5. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2023). O‘zbekiston Respublikasining makroiqtisodiy rivojlanish hisobotlari. Toshkent: O‘R Iqtisodiyot vazirligi nashri.
6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). Pul-kredit siyosati va makroiqtisodiy sharh. Toshkent: Markaziy bank.